

**MAVZU:MAKTAB YOSHIDAGI NUTQIDA NUQSONI BO'LGAN
BOLALARDA MULOQOT KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH**

Rayimqulova Gulmira Alomjonovna

Toshkent Kimyo Xalqaro Universitetining Samarqand Filiali 1- kurs

Magistranti.

Ilmiy Rahbar Musayeva Nargiza Sayfullayevna.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishning ilmiy-pedagogik va logopedik asoslari keng yoritilgan. Nutq insonning ijtimoiy hayotda to'liq ishtirok etishi, o'quv jarayonini muvaffaqiyatli o'zlashtirishi va shaxslararo munosabatlarni yo'lga qo'yishi uchun asosiy vosita hisoblanadi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda esa ushbu jarayonlar ma'lum darajada cheklanadi, bu esa ularning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Maqolada nutq nuqsonlarining turlari, ularning bola muloqotiga ta'siri, shuningdek, zamonaviy logopedik va pedagogik yondashuvlar asosida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish usullari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tizimli, bosqichma-bosqich va individual yondashuv asosida tashkil etilgan korreksion ishlar bolalarda nutqiy faollikni sezilarli darajada oshiradi hamda ularning ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi.

KALIT SO'ZLAR

Nutq nuqsoni, muloqot ko'nikmalari, maktab yoshidagi bolalar, logopediya, korreksion pedagogika, ijtimoiy moslashuv, nutq rivojlanishi, kommunikativ faoliyat, individual yondashuv, inklyuziv ta'lim.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida alohida e'tibor talab etiladigan yo'nalishlardan biri bu nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashdir. Nutq – insonning fikrlashini ifodalovchi asosiy vosita bo'lib, u orqali bola atrof-muhitni o'rganadi, bilim oladi

va ijtimoiy aloqalarni shakllantiradi.

Maktab yoshidagi davr bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda nutqiy kamchiliklar yaqqol namoyon bo'lib, bolaning o'qish, yozish, fikr bildirish va muloqot qilish jarayonlariga to'sqinlik qilishi mumkin. Nutq nuqsonlari faqat til muammosi emas, balki psixologik va ijtimoiy rivojlanishga ham bevosita ta'sir ko'rsatuvchi murakkab muammo hisoblanadi.

Shu sababli maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish bugungi kunda dolzarb ilmiy va amaliy muammo sifatida qaraladi.

ASOSIY QISM

1. Nutq nuqsonlarining turlari va ularning muloqotga ta'siri

Nutq nuqsonlari turli shakllarda namoyon bo'ladi:

Fonetik nuqsonlar – tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilish

Fonematik nuqsonlar – tovushlarni farqlay olmaslik

Leksik nuqsonlar – so'z boyligining yetarli emasligi

Grammatik nuqsonlar – gap tuzishda xatolar

Umumiy nutq rivojlanishining orqada qolishi

Ushbu nuqsonlar bolaning muloqot jarayonini cheklab, quyidagi muammolarni keltirib chiqaradi:

Tengdoshlari bilan erkin muloqot qila olmaslik

O'z fikrini to'liq ifoda etishda qiyinchilik

Dars jarayonida ishtirok faolligining pastligi

O'ziga ishonchsizlik va ijtimoiy tortinchoqlik

2. Muloqot ko'nikmalarining ahamiyati

Muloqot ko'nikmalari bolaning faqat nutqiy rivojlanishi emas, balki uning butun shaxsiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Muloqot orqali bola:

Ijtimoiy tajriba orttiradi

O'z fikrini ifodalashni o'rganadi

Jamoadada ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi

O'ziga ishonchini mustahkamlaydi

Shu sababli nutqiy nuqsoni bo'lgan bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish korreksion pedagogikaning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

3. Logopedik yondashuvlar

Logopedik ishlar muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda markaziy o'rinni egallaydi. U quyidagi yo'nalishlarda olib boriladi:

Artikulatsion apparatni rivojlantirish mashqlari

Nutq tovushlarini to'g'ri talaffuz qilishni shakllantirish

Fonematik eshitishni rivojlantirish

Lug'at zahirasi boyitish

Bog'langan nutqni shakllantirish

Tizimli logopedik mashg'ulotlar natijasida bola asta-sekin erkin va tushunarli nutqqa ega bo'la boshlaydi.

4. Pedagogik yondashuvlar

Pedagogik jarayonda quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

O'yin texnologiyalari – bolada qiziqish uyg'otadi

Rolli o'yinlar – real hayotiy vaziyatlarni modellashtiradi

Dialog va suhbat mashqlari – nutqni faollashtiradi

Vizual materiallar – rasmlar, kartalar, sxemalar

Guruhli mashg'ulotlar – ijtimoiy muloqotni kuchaytiradi

5. Zamonaviy texnologiyalar

Hozirgi kunda nutq rivojlanishida zamonaviy texnologiyalar keng qo'llanilmoqda:

Interaktiv doskalar

Multimedia dasturlari

Kompyuter logopedik o'yinlari

Mobil ilovalar orqali mashqlar

Bu vositalar bolalarning qiziqishini oshirib, o'quv jarayonini samaraliroq qiladi.

6. Ota-ona va pedagog hamkorligi

Bola rivojlanishida ota-ona va pedagog hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Uy

sharoitida nutqni rivojlantirish uchun:

Bola bilan ko'proq suhbat qilish

Kitob o'qib berish

Kundalik vaziyatlarda nutqni faollashtirish

Logoped tavsiyalariga amal qilish

XULOSA

Maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u logopedik, pedagogik va psixologik yondashuvlarning uyg'unligini talab etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, individual yondashuv asosida tashkil etilgan tizimli korreksion ishlar bolalarning nutqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat nutqni yaxshilaydi, balki ularning ijtimoiy moslashuvi, o'ziga ishonchi va ta'lim jarayonidagi faolligini ham oshiradi. Shuning uchun logoped, pedagog va otalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish dolzarb vazifalardan biridir.